

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

КРЕМЕНЬ ВІКТОРІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 336.76:658.168.5](477)(043.3)

**ДІЯЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВИХ КОНГЛОМЕРАТІВ
НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ**

08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Шкільник Інна Олександрівна,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Васильченко Зоя Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту;
кандидат економічних наук
Єрмошенко Анастасія Миколаївна,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
старший викладач кафедри фінансів

Захист дисертації відбудеться “30” жовтня 2009 р. о 15.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий “___” вересня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Запорукою стабільності зростання вітчизняної економіки є ефективно організований фінансовий ринок, процес функціонування та розвитку якого тісно пов'язаний з формуванням цілісного механізму фінансового посередництва. Сучасний стан розвитку фінансового ринку характеризується посиленням фінансової інтеграції і фінансової конвергенції та виникненням їх нових форм, що на тлі посилення конкуренції на фінансовому ринку, активізації М&А-процесів і скасування обмежень щодо переливу капіталу між різними сферами фінансової системи призвели до формування нового виду фінансових посередників – фінансових конгломератів.

Розвиток конвергентно-інтеграційних механізмів співпраці фінансових посередників відбувається не тільки в країнах з високо розвиненим фінансовим ринком. Останнім часом вони набувають дедалі більшого поширення і на ринках країн, що розвиваються і перебувають у процесі структурної трансформації. Активізація та інтенсифікація процесів фінансової інтеграції та фінансової конвергенції на вітчизняному фінансовому ринку України пов'язані з приходом в Україну потужного міжнародного фінансового капіталу, насамперед у банківський і страховий сектори. Саме тому вкрай актуальним є дослідження теоретичних засад і практичних механізмів діяльності фінансових конгломератів та оптимальної і органічної взаємодії банківських і небанківських фінансових посередників з позицій розвитку і стабільності фінансового ринку України.

Засади функціонування фінансових посередників на фінансовому ринку активно досліджуються у світовій та вітчизняній науковій літературі. Серед зарубіжних вчених різні аспекти цієї проблеми вивчали Ф. Ален, П. Баренбойм, Т. Бек, Р. Бернард, Б. Борн, А. Бут, Е. Деміргук-Кунт, М. Квинтин, А. Маддалоні, А. Рот, С. Тадессе, М.У. Тейлор, П. Хартман, Г.Дж. Шиназі та інші. Серед вітчизняних вчених вагомим є доробок таких авторів: з питань становлення і розвитку інституту фінансового посередництва – О.Д. Василика, З.М. Васильченко, А.П. Вожжова, А.О. Єпіфанова, М.М. Єрмошенка, Б.С. Івасіва, В.В. Корнєєва, О.В. Козьменко, С.М. Козьменка, М.І. Крупки, Б.Л. Луціва, М.І. Макаренка, М.І. Савлука, І.В. Сала, А.А. Пересади; з питань державного регулювання фінансового ринку – О.І. Барановського, Н.В. Благі, М.О. Бурмаки, В.М. Геєця, Є.М. Григоренка, О.Д. Данілова, Г.В. Задорожного, О.М. Іваницької; з питань впливу глобальних процесів на розвиток фінансового ринку – В.А. Кажан, Д.Г. Лук'яненко, З.О. Луцишин, О.В. Любкіної, Ю.В. Макогона, Н.В. Стукало, В.П. Ходаківської, В.С. Шафрана, В.М. Шелудько та ін.

Слід також підкреслити, що упродовж останніх років науковці приділяють значну увагу дослідженню теоретичних і практичних засад інтеграційних процесів на фінансовому ринку, конвергенції фінансових посередників і діяльності фінансових конгломератів. Серед зарубіжних вчених на особливу увагу заслуговують праці Л. Ван ден Берге, К. Вервеїра, Р. Воутилайнена, Е. Кіста, Р. Левіна, Л. Лейвена, А. Моррісона, Х. Халфа, Р.Дж. Херрінга. Здобутки російської науки і практики в цьому науковому напрямі висвітлені у працях Ю.Б. Власенкової,

Н.П. Кузнецової, Я.М. Міркіна, Г.В. Чернової та інших. Чимало досліджень в зазначеній сфері останнім часом з'явилося і у вітчизняній науці. Перш за все, необхідно відмітити праці А.М. Єрмошенко, Ю.М. Клапківа, Л.Г. Кльоби, О.В. Паращак, С.К. Реверчука, В.В. Тринчука, І.О. Школьник та ін.

Незважаючи на підвищення актуальності проблеми впливу фінансових конгломератів на розвиток вітчизняного фінансового ринку в теорії і практиці переважає фрагментарний аналіз та вибіркового підхід до висвітлення окремих аспектів їхньої діяльності. Вітчизняними вченими майже не досліджені напрями, що стосуються становлення і розвитку фінансових конгломератів на фінансовому ринку, форм їхнього впливу на розвиток і стабільність фінансової системи, вибору моделі нагляду за їхньою діяльністю.

Зростання теоретичного та практичного значення проблеми формування та розвитку цілісного уявлення про механізм діяльності фінансових конгломератів на фінансовому ринку, а також недостатність її висвітлення у наукових публікаціях стали визначальними факторами при виборі теми дослідження, обумовили його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з основними напрями наукових результатів, теоретичних положень і висновків досліджень, що були проведені в рамках науково-дослідних робіт у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”, а саме, “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер держ. реєстрації 0102U006965), “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер держ. реєстрації 0107U012112) та “Стан і перспективи розвитку банківської системи України” (номер держ. реєстрації 0190U044204). До звітів за цими темами включено висновки автора щодо впливу діяльності фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України, а також пропозиції щодо створення інтегрованої системи державного регулювання фінансового ринку та запровадження консолідованого нагляду за діяльністю висококонвергентних фінансових посередників.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в удосконаленні теоретичних засад діяльності фінансових конгломератів та розробці науково-методичних підходів до оцінки їхнього впливу на функціонування фінансового ринку. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- поглибити теоретичні підходи до визначення сутності поняття “фінансовий конгломерат” і його місця в системі посередників фінансового ринку;
- узагальнити основні закономірності формування фінансових конгломератів на фінансовому ринку;
- дослідити організаційно-фінансові механізми конвергентно-інтеграційної взаємодії фінансових посередників всередині фінансових конгломератів;
- визначити роль фінансових конгломератів у функціонуванні світового фінансового ринку;
- дослідити процес становлення і особливості діяльності фінансових конгломератів на фінансовому ринку України;

- оцінити масштаби діяльності міжнародних фінансових конгломератів на вітчизняному фінансовому ринку;
- дослідити основні тенденції співпраці між банківськими і небанківськими фінансовими посередниками в процесі діяльності конвергентно-інтеграційних об'єднань на фінансовому ринку України;
- обґрунтувати концептуальні засади впливу діяльності міжнародних фінансових конгломератів на функціонування фінансового ринку України;
- розробити теоретико-методичні засади виникнення, агрегування і поширення ризиків фінансових конгломератів у процесі їхньої діяльності;
- розробити концептуальні напрями запровадження державного нагляду за діяльністю фінансових конгломератів і фінансових груп на фінансовому ринку України.

Об'єктом дослідження є процес функціонування фінансових конгломератів на фінансовому ринку.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення розвитку фінансових відносин, що виникають в процесі діяльності фінансових конгломератів на фінансовому ринку.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, сучасні концепції фінансової інтеграції та фінансової конвергенції, а також теоретичний доробок вітчизняних і закордонних вчених-економістів, присвячений проблемам діяльності фінансових конгломератів та їхнього впливу на розвиток фінансового ринку. Для вирішення визначених у дисертації завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження і аналізу економічних процесів: наукова абстракція, індукція та дедукція, аналіз і синтез – для розкриття теоретичних положень діяльності фінансових конгломератів і обґрунтування категоріального апарату; історико-логічний метод, аналітичний метод, у тому числі економіко-статистичний аналіз – при дослідженні особливостей діяльності фінансових конгломератів та оцінюванні їхнього впливу на стабільність і ефективність функціонування фінансового ринку; системно-структурний метод, метод логічного узагальнення, наукова абстракція – у процесі дослідження ризикової складової у діяльності фінансових конгломератів і обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення нагляду за їхньою діяльністю на фінансовому ринку.

Інформаційно-фактологічну базу проведення дослідження склали законодавчі та нормативні документи з питань діяльності фінансових посередників та розвитку фінансового ринку; статистичні дані Національного банку України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку України; звітно-аналітична інформація міжнародних організацій, зокрема Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейської Комісії, Європейського Центробанку, Базельського комітету з нагляду за банківською діяльністю, Всесвітнього економічного форуму, компаній “Standart & Poors” і “Price Waterhouse Coopers”, інформаційних агентств “Bloomberg” і “Fortune”; аналітичні матеріали та річні звіти міжнародних

фінансових посередників (“ING”, “AXA”, “Citigroup”, “BNP Paribas”, “Allianz”, “Credit Agricole”, “American International Group”, “Deutsche Bank”, “Societe Generale”, “Generali”, “Intesa Sanpaolo”, “RZB-UNIQA”, “SEB”, “GRAWE” та ін.) та вітчизняних банківських і небанківських посередників; монографічні дослідження та наукові публікації з питань функціонування фінансового ринку і фінансового посередництва.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у розробці і обґрунтуванні теоретико-методичних положень діяльності фінансових конгломератів на фінансовому ринку. Найбільш вагомими результатами дослідження, які характеризуються науковою новизною, отримані особисто і виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше:

- формалізовано механізм впливу міжнародних фінансових конгломератів на функціонування фінансового ринку України за такими основними напрямками впливу: масштаби охоплення фінансовими конгломератами фінансового ринку України і активність їхньої діяльності на ньому, розмір конгломератів відносно його обсягів, національні засади регулювання діяльності інтегрованих фінансових посередників, на основі чого доведено, що діяльність міжнародних фінансових конгломератів призводить до формування залежності та виникнення нових загроз і ризиків для фінансового ринку України;

удосконалено:

- механізм формування фінансового конгломерату як інтегрованого фінансового посередника на основі визначення напрямків суб’єктно-об’єктного взаємозв’язку фінансової інтеграції і фінансової конвергенції в процесі їх розвитку. На суб’єктному рівні основним є процес розвитку механізмів співпраці між фінансовими посередниками, який еволюційно проявляється у дистрибуторській співпраці, формуванні стратегічних альянсів і спільних підприємств, та, як наслідок, у створенні фінансових конгломератів. На об’єктному рівні відбувається трансформація фінансового обслуговування клієнтів, яка призводить до формування інтегрованого фінансового продукту;
- систему класифікаційних ознак фінансових конгломератів, у якій на відміну від традиційних ознак (пропорції між видами діяльності, організаційна структура, тип материнської компанії) запропоновано використовувати такі: ступінь охоплення фінансового ринку (bancassurance-, assurfinance-, allfinance-конгломерати); статус на світовому фінансовому ринку (національні, міжнародні, транснаціональні); рівень активності діяльності (світові лідери, лідери регіональних фінансових ринків, претенденти на лідерство на регіональних фінансових ринках);
- систематизацію ризиків фінансових конгломератів з виділенням двох рівнів їх виникнення: на рівні окремих фінансових посередників, що входять до складу фінансових конгломератів, формуються ризики основної діяльності (кредитний, операційний, ризик “активи – зобов’язання”, ринковий ризик, у тому числі фондовий, процентний, валютний), на загальному рівні – ризики надмірного зростання (ризик перевищення оптимального розміру компанії

та ризику, пов'язані з розширенням системи філій і представництв), які у взаємодії призводять до формування ефекту поширення ризиків (ризик у зараження);

набули подальшого розвитку:

- поняття фінансового конгломерату, під яким запропоновано розуміти особливий вид фінансового посередництва, який створюється в результаті конвергентно-інтеграційних процесів з метою розширення спектра фінансових послуг шляхом впровадження і реалізації спільних та інтегрованих продуктів, що дозволяє одночасно охопити різні сегменти фінансового ринку;
- конкретизація відмінностей фінансового конгломерату від інших форм конвергентно-інтеграційної взаємодії між банківськими і небанківськими фінансовими посередниками, які полягають в організації внутрішніх бізнес-процесів та реалізації клієнтоорієнтованої стратегії і, як наслідок, значних обсягах діяльності на фінансовому ринку, що дало змогу структурувати процес концентрації ризиків при функціонуванні фінансових конгломератів і обґрунтувати необхідність запровадження консолідованого нагляду за їхньою діяльністю;
- періодизація становлення та розвитку фінансових конгломератів в Україні, що дозволило обґрунтувати переважну роль у їх формуванні банківських установ, яка реалізується шляхом створення фінансових конгломератів навколо банків та з їхньої ініціативи;
- науково-методичний підхід до запровадження інтегрованої системи регулювання фінансового ринку України і консолідованого нагляду за діяльністю об'єднань фінансових посередників і фінансових конгломератів, який ґрунтується на запропонованих поетапних сценаріях реформування існуючої інституціональної структури органів регулювання і нагляду з урахуванням визначених автором проблем та можливих напрямків їх вирішення, що дозволить ліквідувати фрагментарний характер системи регулювання і нагляду та підвищити рівень стійкості фінансової системи країни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні теоретичних і методичних узагальнень та висновків дисертаційної роботи в діяльності органів державної влади й управління, банківських установ, страхових компаній, компаній інвестиційного сектора і в навчальному процесі у вищих навчальних закладах.

Обґрунтовані теоретичні висновки та розроблені практичні рекомендації, які містяться в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані у процесі розробки державних програмних документів, що визначатимуть стратегію розвитку фінансового ринку країни.

Науково-методичні положення дисертаційного дослідження щодо запровадження консолідованого нагляду за фінансовими конгломератами використані у практичній діяльності Територіального управління Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України по Харківській, Сумській та Полтавській областях (довідка № 1125/05 від 08.05.2009).

Пропозиції та рекомендації щодо використання конвергентної стратегії, яка передбачає посилення співпраці банківських установ із страховими компаніями та іншими небанківськими фінансовими посередниками і трансформацію форматів фінансового обслуговування на основі організації роботи відділень відповідно до концепції фінансового супермаркету, прийняті до впровадження в діяльності Сумської філії ВАТ “VAB Банк” (довідка № 704 від 13.05.2009).

Результати наукових розробок щодо вдосконалення системи ризик-менеджменту банку, зокрема в частині управління ризиками, що виникають у банківській установі в процесі конвергентно-інтеграційної співпраці з небанківськими фінансовими посередниками, впроваджено в практику діяльності Сумського управління ВАТ АКІБ “УкрСиббанк” (довідка № 139/4-371 від 11.06.2009).

Отримані автором результати наукового дослідження використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін “Фінансовий ринок”, “Фінансове інвестування” і “Ринок фінансових послуг” (довідка від 22.05.2009).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й отримали позитивну оцінку на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: III Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів та студентів “Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації” (Сімферополь, ТНУ ім. В.І. Вернадського, СевНТУ, 2007), III Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави” (Дніпропетровськ, ДНУ ім. О. Гончара, 2008), II Міжнародній науково-практичній конференції “Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки” (Тернопіль, ТНЕУ, 2008), Всеукраїнській науково-практичній конференції до 30-річчя факультету банківського бізнесу Тернопільського національного економічного університету (Тернопіль, ТНЕУ, 2008), VII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених “Шевченківська весна: Економіка” (Київ, КНУ ім. Т. Шевченка, 2009), Міжнародній науково-практичній конференції “Економічна безпека і проблеми господарсько-політичної трансформації соціально-економічних систем” (Полтава, ПУСКУ, 2009), IV Міжнародній науково-практичній конференції “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (Суми, УАБС НБУ, 2009).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено в 16 наукових працях загальним обсягом 4,62 друк. арк., з яких особисто автору належать 4,25 друк. арк., у тому числі 9 статей у фахових наукових спеціалізованих виданнях (з них 1 у співавторстві) і 7 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації – 242 сторінки, у т.ч. на 138 сторінках розміщено 40 таблиць, 42 рисунки, 21 додаток і список літератури з 176 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання дисертаційної роботи, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, зв'язок роботи з науковими програмами, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **“Теоретичні засади діяльності фінансових конгломератів”** розглянуто сутність та місце фінансових конгломератів в системі фінансових посередників, визначено основні риси і відмінності конвергентно-інтеграційних форм співпраці банків і страхових компаній, на основі аналізу процесів фінансової інтеграції та конвергенції і вивчення досвіду зарубіжних країн обґрунтовано механізм формування фінансових конгломератів.

Результати вивчення науково-методичних підходів до розуміння сутності фінансового конгломерату засвідчили їх незначну кількість і несистемність. Виходячи з цього, автором запропоновано при розгляді сутності цього поняття враховувати його природу як інституціонально-організаційної форми діяльності на фінансовому ринку, форми корпоративної інтеграції і засади реалізації стратегії діяльності та розуміти фінансовий конгломерат як особливий вид фінансового посередництва, який створюється в результаті інтеграційно-конвергентних процесів з метою розширення спектра фінансових послуг шляхом розробки та реалізації спільних та інтегрованих продуктів, що дозволяє одночасно охопити різні сегменти фінансового ринку.

Критичний аналіз існуючих підходів до класифікації фінансових посередників дозволив дійти висновку, що види фінансових посередників, які в них виділяються, лише фрагментарно відображають сутнісні аспекти фінансового конгломерату. Для вирішення цієї проблеми автором розроблено пропозиції щодо удосконалення класифікації фінансових посередників на основі поєднання критеріїв фінансової інтеграції та фінансової конвергенції, що дало змогу обґрунтувати приналежність фінансового конгломерату до висококонвергентних інтегрованих фінансових посередників.

У роботі впорядковано основні етапи становлення і подальшого розвитку фінансових конгломератів на основі вивчення процесу трансформації нормативно-правового регулювання їхньої діяльності у країнах Західної Європи, США та Японії: перший етап – виникнення та становлення фінансових конгломератів (1910-1930 рр.); другий – обмеження діяльності державними органами (30-60-і рр. ХХ ст.); третій – відновлення діяльності та формування основних засад сучасної моделі функціонування фінансових конгломератів (1970-2000 рр.); четвертий – інтенсифікація їхньої діяльності та суттєве зростання впливу на розвиток світового фінансового ринку (з 2001 р. і понині). У межах запропонованої періодизації доведено, що основним фактором відновлення та зростання фінансових конгломератів стала лібералізація регулювання діяльності фінансових посередників в частині виходу на суміжні сегменти фінансового ринку та можливості співпраці між банківськими і небанківськими посередниками.

Проведений автором аналіз вітчизняних нормативно-правових актів, що містять у своєму змісті згадування про фінансові конгломерати, дозволив

стверджувати, що в Україні відсутнє законодавче визначення фінансового конгломерату, а також не обґрунтовані засади нагляду за їхньою діяльністю.

На основі дослідження особливостей конвергентно-інтеграційних механізмів взаємодії між банківськими і страховими установами обґрунтовані ключові відмінності фінансового конгломерату від інших форм співпраці – агентських відносин, партнерських відносин і кооперації, які, на думку автора, проявляються в організації внутрішніх бізнес-процесів (формування тісних зв'язків між фінансовими посередниками, спільна стратегія і комплексне управління, використання спільного бренду, посилення усіх напрямів співпраці) та реалізації клієнтоорієнтованої стратегії (продаж традиційних для кожного фінансового посередника фінансових послуг та інтегрованих фінансових продуктів) і, як наслідок, у значних обсягах діяльності на фінансовому ринку та міжсекторальної діяльності.

При дослідженні практичних аспектів співпраці між банківськими установами і страховими компаніями у розвинутих країнах встановлено, що її характер має односторонній напрямок, який проявляється у формі bancassurance (просування страхових продуктів через банківські установи), оскільки просування банківських продуктів через збутові мережі страхових компаній є нерозвиненим.

Процес формування фінансового конгломерату як висококонвергентного інтегрованого фінансового посередника автором формалізовано на основі визначення напрямів суб'єктно-об'єктного взаємозв'язку між фінансовою інтеграцією і фінансовою конвергенцією (рис. 1).

На суб'єктному рівні визначальним є процес фінансової інтеграції, що еволюційно проявляється у дистриб'юторській співпраці, формуванні стратегічних альянсів і спільних підприємств, та, як наслідок – створенні фінансових конгломератів. На об'єктному рівні основним є процес фінансової конвергенції, в результаті якого відбувається поступовий перехід від незалежних продажів, до продажів фінансових послуг у пакеті та застосування системи перехресних продажів і в результаті – формування інтегрованого фінансового продукту.

Основними чинниками, що визначають домінуючу роль банківських установ у розвитку процесів фінансової конвергенції та інтеграції на вітчизняному фінансовому ринку, запропоновано вважати такі: розробка нових форм реалізації посередницької функції банків; визначальна роль банків у здійсненні посередницьких операцій на фінансовому ринку; створення системи дочірніх фінансових посередників банку; посилення вимог до адекватності капіталу і платоспроможності банків; зрушення в попиті на фінансові послуги.

Автором здійснено систематизацію класифікаційних схем, що застосовуються до фінансових конгломератів, з урахуванням особливостей і параметрів взаємодії фінансових посередників всередині фінансових конгломератів: за ознакою пропорції між видами діяльності (банківські, страхові, змішані), за організаційною структурою (банкоцентричні, фінансовоцентричні, холдингові), за типом материнської компанії (банківські, фінансові), а також запропоновано доповнити її такими класифікаційними ознаками, як: ступінь охоплення фінансового ринку (bancassurance-, assurfinance-, allfinance-конгломерати) і статус на світовому фінансовому ринку (національні, міжнародні, транснаціональні).

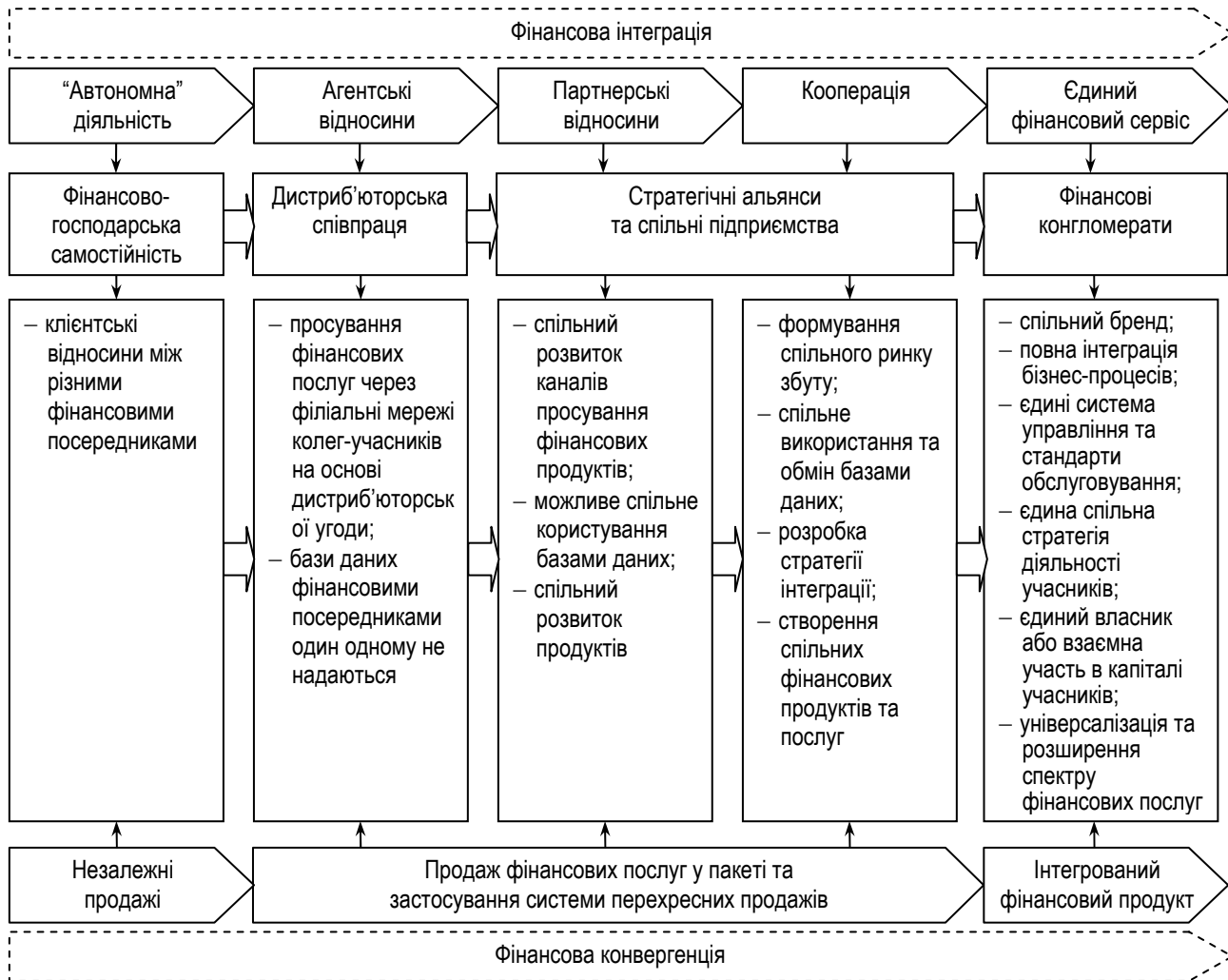

Рис. 1. Форми інтеграції та конвергенції на фінансовому ринку як етапи процесу формування фінансових конгломератів

У процесі розгляду холдингової концепції як основи формування сучасних фінансових конгломератів обґрунтовано визначальну роль посередницьких холдингових компаній у забезпеченні глобальних масштабів їхньої діяльності.

У другому розділі **“Розвиток фінансових конгломератів та їхня роль у функціонуванні фінансового ринку України”** досліджено стан і тенденції розвитку фінансових конгломератів як фінансових посередників глобального масштабу, розглянуто особливості становлення фінансових конгломератів в Україні, проведено оцінку масштабів діяльності міжнародних фінансових конгломератів на фінансовому ринку України, розроблено методичні засади застосування стратегії конвергенції у діяльності інтегрованих фінансових посередників.

Проведений аналіз діяльності фінансових конгломератів, які походять із розвинутих країн, на основі запропонованої автором системи критеріїв дозволив дійти висновку, що вона носить глобальний характер і, як наслідок, обумовлює важливу роль фінансових конгломератів на світовому фінансовому ринку. У роботі обґрунтовано, що головною рушійною силою розвитку фінансових

конгломератів глобального масштабу виступає використання різних форм конвергентно-інтеграційної співпраці між банківськими і небанківськими фінансовими посередниками. Визначення переваг і недоліків форм bancassurance з позиції можливості забезпечення тісних зв'язків між фінансовими посередниками дозволило довести, що формування фінансового конгломерату може відбуватися шляхом створення спільного підприємства, угод злиттів і поглинань та гриєнфілд.

З метою оцінки активності діяльності фінансових конгломератів на світовому фінансовому ринку розроблено методику на основі групування показників обсягу доходів фінансових конгломератів і кількості країн, у яких вони функціонують, і використання матричного методу. У результаті її апробації встановлено, що станом на 01.01.2009 лідерами на світовому фінансовому ринку є фінансові конгломерати "Citigroup", "AXA", "ING", "Allianz", "BNP Paribas" і "AIG", лідерами регіональних фінансових ринків – "Credit Agricole", "Deutsche Bank" і "Societe Generale", претендентами на лідерство на регіональних фінансових ринках – "Generali", "Groupe Caisse d'Epargne", "Intesa Sanpaolo S.P.A.", "Rabobank", "Swiss Re", "National Australia Bank", "Old Mutual", "DZ Bank", "Danske Bank Group", "Nordea Bank" і "Standard Life". На основі оцінки інформації з відкритих джерел визначено, що значна кількість зазначених фінансових конгломератів представлена на фінансовому ринку України (рис. 2).

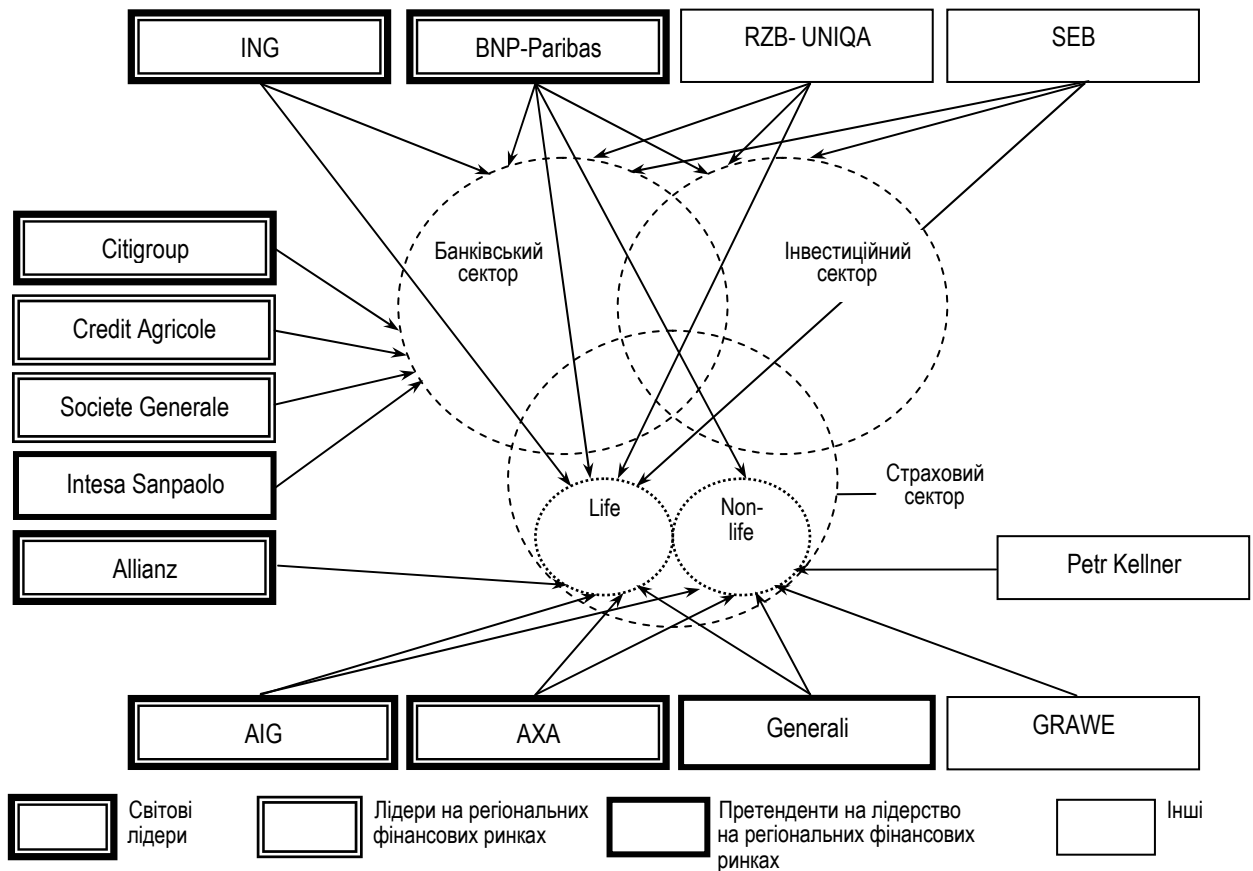

Рис. 2. Присутність міжнародних фінансових конгломератів у секторах фінансового ринку України станом на 01.01.2009

Окрім того, дослідження діяльності міжнародних фінансових конгломератів на вітчизняному фінансовому ринку засвідчило, що вони не обмежуються контролем над одним видом фінансових посередників і на основі використання стратегії конвергенції розширюють свою діяльність на усі сегменти фінансового ринку. На основі визначення особливостей функціонування фінансових груп, які створені міжнародними фінансовими конгломератами “BNP Paribas”, “ING”, “RZB-UNIQA” та “SEB”, автором доведено, що їхня діяльність на фінансовому ринку України відповідає якісним ознакам фінансових конгломератів.

У результаті проведеного автором ретроспективного аналізу розвитку фінансового ринку України з позицій формування і функціонування інтеграційних утворень запропоновано періодизацію становлення фінансових конгломератів в Україні: перший етап – формування фінансово-промислових груп (1992-1997 рр.); другий – посилення фінансового блоку фінансово-промислових груп (1996-2000 рр.); третій – формування фінансових груп (2001-2007 рр.); четвертий – входження міжнародних фінансових конгломератів на фінансовий ринок України (з 2002 р.); п'ятий – активна діяльність фінансових конгломератів на вітчизняному фінансовому ринку (з 2008 р.). Розроблена періодизація враховує вплив внутрішніх, міжнародних і глобальних інтеграційних процесів, що дозволило обґрунтувати провідну роль банків в активізації формування конвергентно-інтеграційних об'єднань на фінансовому ринку України (рис. 3).

Рис. 3. Організаційні форми банківського бізнесу на різних етапах створення і розвитку фінансових конгломератів в Україні

Дослідження напрямів формування вітчизняних фінансових конгломератів дозволило довести, що цей процес пов'язаний із трансформацією характеру інтеграційних процесів в Україні: якщо раніше переважаючою інтеграційною формою з участю фінансових посередників виступала фінансово-промислова група, то з 2000 р. активізувалися інтеграційні процеси в межах фінансового ринку, що зумовило активне формування об'єднань банківських і небанківських фінансових посередників – фінансових груп.

Процеси фінансової інтеграції та конвергенції в Україні носять банкоцентричний характер: вітчизняні інтегровані фінансові посередники створюються навколо банків, а також для міжнародних фінансових конгломератів найбільш привабливим є банківський сектор. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що діяльність окремих вітчизняних фінансових груп, сформованих навколо банківських установ, відповідає якісним критеріям фінансових конгломератів, визначених європейським законодавством і систематизованих у першому розділі роботи, а саме: наявність у групі регульованого суб'єкта та здійснення діяльності на банківському і страховому ринках або на страховому та інвестиційному ринках, або одночасно на усіх трьох сегментах фінансового ринку, а також обґрунтувати, що невідповідність параметрів діяльності фінансових груп, які функціонують на фінансовому ринку України, кількісним критеріям приналежності до фінансових конгломератів зумовлена недостатнім розміром і капіталізацією фінансового ринку України.

На основі порівняльного аналізу діяльності міжнародних фінансових конгломератів на фінансовому ринку України автором обґрунтовано, що найважливішу роль міжнародні фінансові конгломерати відіграють у банківському секторі.

Доведено, що процес входження міжнародних фінансових конгломератів на вітчизняний фінансовий ринок, корелює із тенденціями і диспропорціями його розвитку, а вибір форм і методів концентрації капіталу визначається залежно від переважаючого виду діяльності міжнародного фінансового конгломерату і входження у відповідний сектор фінансового ринку.

Дослідження розвитку конвергентно-інтеграційної співпраці між фінансовими посередниками в Україні дозволило зробити висновок, що ядром у цих процесах виступають банківські установи, а основною формою є bancassurance. Автором обґрунтовано, що основними формами реалізації стратегії конвергенції у діяльності фінансових посередників є розвиток конвергентно-інтеграційних форм співпраці, трансформація механізму обслуговування клієнтів і формування об'єднань фінансових посередників.

У третьому розділі “Науково-методичне обґрунтування впливу фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України” визначено напрямки впливу міжнародних фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України, розглянуто процес формування і поширення ризиків у фінансовому конгломераті, на основі аналізу і узагальнення зарубіжного досвіду обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення системи державного регулювання фінансового ринку як середовища діяльності фінансових конгломератів.

У роботі формалізовано напрями впливу міжнародних фінансових конгломератів на стан фінансового ринку України та систематизовано наслідки їхнього функціонування на вітчизняному фінансовому ринку (рис. 4).

Рис. 4. Механізм впливу міжнародних фінансових конгломератів на фінансовий ринок України

Відповідно до запропонованих напрямів проведено аналіз, який дозволив встановити, що, по-перше, на вітчизняному фінансовому ринку функціонують міжнародні фінансові конгломерати усіх груп: світові лідери, лідери регіональних фінансових ринків і претенденти на лідерство; по-друге, найбільш поширеною моделлю власності міжнародних фінансових конгломератів над фінансовими посередниками в Україні є суттєвий і, зокрема, мажоритарний контроль; по-третє, діяльність фінансових посередників, підконтрольних міжнародним фінансовим конгломератам, характеризується високим рівнем активності у банківському і страховому секторах України; по-четверте, міжнародні фінансові конгломерати є надвеликими фінансовими посередниками як для найбільшого сегмента фінансового ринку України – банківського (табл. 1), так і для страхового ринку (табл. 2).

При дослідженні фінансових конгломератів як суб'єктів фінансового ринку, що суттєво визначають рівень його розвитку, на основі даних Світового економічного форуму про фінансовий розвиток країн походження найбільш потужних фінансових конгломератів проведено кореляційно-регресивний аналіз, який засвідчив існування прямого помірного впливу процесу формування в країні фінансових конгломератів на розвиток фінансового посередництва: максимізація

фінансового розвитку країни досягається за умови формування в країні від 4 до 6 фінансових конгломератів, що дозволило обґрунтувати, що відсутність вітчизняних фінансових конгломератів, масштаби діяльності яких відповідають загальноєвропейським критеріям, є негативним фактором для розвитку фінансового ринку України.

Таблиця 1

**Оцінка розміру міжнародних фінансових конгломератів
відносно обсягів банківської системи України у 2007 р., разів**

№ пор.	Фінансовий конгломерат	Співвідношення активів фінансового конгломерату і офіційних резервних активів НБУ	Співвідношення активів фінансового конгломерату і активів банківських установ України	Співвідношення активів фінансового конгломерату і мінімального розміру приписного капіталу
1	BNP Paribas	76,28	20,87	168622,05
2	Citigroup	67,36	18,43	148899,47
3	Credit Agricole	69,36	18,98	153337,58
4	ING	59,08	16,17	130613,24
5	Intesa Sanpaolo S.P.A.	25,79	7,06	57011,82
6	RZB-UNIQA	0,09	0,02	194,94
7	SEB	0,07	0,02	158,89
8	Societe Generale	48,25	13,20	106655,42
9	Разом	346,27	94,75	–

Таблиця 2

**Оцінка розміру міжнародних фінансових конгломератів
відносно обсягів страхового ринку України у 2007 р., разів**

№ пор.	Фінансовий конгломерат	Співвідношення активів фінансового конгломерату і активів страхових організацій України	Співвідношення активів фінансового конгломерату і мінімального розміру статутного фонду страховика, який займається	
			страхуванням життя	іншими видами страхування, ніж страхування життя
1	Allianz	243,22	703612,02	1055418,03
2	American International Group	166,25	480954,65	721431,97
3	AXA	165,70	479348,48	719022,72
4	BNP Paribas	388,38	1123535,19	1685302,79
5	Generali	87,68	253651,66	380477,48
6	ING Group	300,83	870281,04	1305421,56
7	GRAWE	0,71	2055,08	3082,61
8	Petr Kellner (PPF)	0,12	356,95	535,43
9	RZB-UNIQA	0,45	1298,87	1948,30
10	SEB	0,37	1058,71	1588,07
11	Разом	1353,93	–	–

У роботі доведено, що поряд із цілим рядом позитивних ефектів від кооперації і координації фінансових посередників у фінансовому конгломераті, така модель фінансового посередництва може призводити до посилення ризикової складової як в цілому в діяльності фінансового конгломерату, так і кожного фінансового посередника, що входить до його складу. З метою впорядкування процесу виникнення і поширення ризиків у фінансовому конгломераті

та ефективного управління ними автором систематизовано ризики фінансових конгломератів шляхом виділення двох рівнів їх виникнення: рівня окремих фінансових посередників і загального рівня. На рівні окремих фінансових посередників відбувається виникнення ризиків основної діяльності: кредитний, операційний, ризик “активи – зобов’язання”, ринковий ризик, в тому числі фондовий, процентний, валютний, які різною мірою притаманні для діяльності усіх фінансових посередників, що входять до фінансових конгломератів. На загальному рівні реалізуються ризики надмірного зростання фінансового конгломерату – ризик перевищення оптимального розміру компанії та ризики, пов’язані з розширенням системи філій і представництв. У результаті поширення і агрегування ризиків цих двох рівнів відбувається формування ефекту поширення ризиків (ризик зараження) і трансформація операційного ризику шляхом виокремлення його індивідуальної та системної форм.

У процесі дослідження світових тенденцій формування інтегрованої системи регулювання фінансового ринку автором систематизовано фактори її створення, до яких віднесено ускладнення структури фінансового сектора, конвергенцію різних видів фінансового посередництва і, як наслідок, зміну якісних та кількісних характеристик ризиків фінансових посередників. У результаті аналізу і систематизації зарубіжного досвіду реформування системи регулювання фінансового ринку узагальнено науково-практичну аргументацію щодо створення мегарегулятора в Україні. На основі критичного аналізу аргументів автором доведено, що вітчизняними дослідниками не повністю враховуються реальні масштаби діяльності фінансових конгломератів в Україні.

На основі комплексного аналізу сформованих передумов та існуючих перешкод розроблено концептуальні засади запровадження державного нагляду за фінансовими групами і фінансовими конгломератами та запропоновано його поетапні сценарії: збереження існуючої структури органів, створення координаційного органу взаємодії функціональних регуляторів; запровадження інтегрованої системи регулювання і нагляду мегарегулятором фінансового ринку. Обґрунтовано, що основними напрямками регулювання діяльності фінансових груп і фінансових конгломератів мають стати: підвищення прозорості діяльності фінансових посередників в цілому і, зокрема, фінансових груп та фінансових конгломератів; оперативна ідентифікація і управління їх ризиками на основі визначення структури висококонвергентних інтегрованих фінансових посередників і оцінки їх фінансового стану в частині достатності основного капіталу, моніторинг концентрації ризиків і проведення операцій всередині фінансових груп з урахуванням їхньої інституціональної структури.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що полягає у необхідності вдосконалення науково-методичних підходів до функціонування та розвитку фінансових конгломератів на фінансовому ринку. За результатами дисертаційного дослідження зроблені наступні висновки:

1. Фінансовий конгломерат є висококонвергентним інтегрованим фінансовим посередником, який створюється в результаті об'єднання банківських і небанківських фінансових посередників з метою розширення спектра фінансових послуг шляхом розробки та реалізації спільних та інтегрованих продуктів, що дозволяє одночасно охопити різні сегменти фінансового ринку

2. Порівняльна характеристика конвергентно-інтеграційних механізмів співпраці банківських і страхових організацій дозволила виявити найбільш суттєві відмінності фінансового конгломерату від інших моделей bancassurance в організації внутрішніх бізнес-процесів та реалізації клієнтоорієнтованої стратегії.

3. У роботі розроблено концептуальні засади формування фінансових конгломератів на основі еволюційного і суб'єктно-об'єктного аналізу форм фінансової інтеграції і конвергенції.

4. З метою комплексного врахування конвергентно-інтеграційних механізмів співпраці між фінансовими посередниками у рамках фінансових конгломератів удосконалено систему їх класифікації за критеріями: пропорції між видами діяльності, організаційна структура і тип материнської компанії, а також розширено її шляхом запропонованих класифікаційних ознак, серед яких: ступінь охоплення фінансового ринку, відповідно до якого визначено bancassurance-, assurfinance-, allfinance-фінансові конгломерати, і статус на світовому фінансовому ринку, в рамках якого виділено національні, міжнародні, транснаціональні фінансові конгломерати.

5. Проведений аналіз діяльності фінансових конгломератів з розвинутих країн з позиції кількісних, кількісно-якісних і якісних критеріїв засвідчив, що вона носить глобальний характер. Використання запропонованої методики оцінювання рівня активності діяльності дозволило виявити серед міжнародних фінансових конгломератів світових лідерів, лідерів регіональних фінансових ринків і претендентів на лідерство на регіональних фінансових ринках.

6. Впорядковано періодизацію становлення і розвитку фінансових конгломератів в Україні, виділено наступні етапи: формування фінансово-промислових груп (1992–1997 рр.), посилення фінансового блоку фінансово-промислових груп (1996–2000 рр.), формування фінансових груп (2000–2007 рр.), входження міжнародних фінансових конгломератів на вітчизняний фінансовий ринок (з 2002 року), активна діяльність фінансових конгломератів на фінансовому ринку (з 2008 року). У процесі дослідження впливу банківських установ з позицій внутрішніх та міжнародних і глобальних інтеграційних процесів доведено їхню ключову роль у процесі створення і розвитку фінансових конгломератів в Україні.

7. Аналіз організаційної структури і функціонування конвергентно-інтеграційних об'єднань, що функціонують на фінансовому ринку України, засвідчив їх банкоцентричний характер, поширеність концепції allfinance як домінуючої моделі здійснення діяльності на фінансовому ринку і посилення співпраці банківських і небанківських фінансових посередників на основі стратегії конвергенції.

8. Обґрунтовано механізм впливу міжнародних фінансових конгломератів на стан фінансового ринку України, який реалізується через масштаби охоплення його сегментів, активність фінансового посередництва, розмір конгломерату відносно обсягів ринку та національні засади регулювання діяльності інтегрованих фінансових посередників.

9. На основі дослідження процесу виникнення ризиків у фінансових конгломератах виокремлено два рівні – рівень фінансових посередників, що входять до фінансового конгломерату, і загальний рівень. Доведено, що агрегування і поширення ризиків відбувається через механізм системного операційного ризику і ефекту поширення ризиків (ризик у зараження).

10. З метою забезпечення стабільності функціонування фінансового ринку України розроблено науково-методичний підхід до запровадження інтегрованої системи регулювання фінансового ринку України і консолідованого нагляду за діяльністю фінансових груп і фінансових конгломератів, які ґрунтуються на аналізі існуючих передумов і перешкод та передбачають поетапні сценарії консолідації зусиль органів регулювання і нагляду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Кремень В. М. Виникнення і особливості діяльності фінансових конгломератів на світовому фінансовому ринку / В. М. Кремень // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5. – С. 32–38 (0,40 друк. арк.).
2. Кремень В. М. Консолідація регулювання фінансового ринку: світова практика та перспективи в Україні / В. М. Кремень // Економіка : проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 246. В 5 т. Т. IV. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – С. 914–923 (0,44 друк. арк.).
3. Кремень В. М. Кредитний механізм: сутність та роль в економічному розвитку країни // В. М. Кремень / Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : Збірник наукових праць. Т. 20. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 328–335 (0,36 друк. арк.).
4. Кремень В. М. Особливості використання концепції “bancassurance” у діяльності фінансових конгломератів / В. М. Кремень // Економічний простір : збірник наукових праць. № 20/1. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – С. 99–107 (0,31 друк. арк.).
5. Кремень В. М. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій за сучасних умов / В. М. Кремень // Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту. – 2005. – № 1. – С. 54–60 (0,58 друк. арк.).
6. Кремень В. М. Особливості кредитних відносин вітчизняних банків та суб'єктів господарювання / В. М. Кремень // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 109. – С. 85–89 (0,41 друк. арк.).
7. Кремень В. М. Проблемні аспекти формування системи елементів кредитного механізму стимулювання розвитку економіки / В. М. Кремень // Вісник

- Вісник Хмельницького національного університету. – (Серія “Економічні науки”). – 2008. – № 3. – Т. 3. – С. 128–131 (0,42 друк. арк.).
8. Кремень В. М. Фінансові конгломерати в системі фінансових посередників / В. М. Кремень // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Т. 25. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – 352 с. – С. 328–335 (0,45 друк. арк.).
 9. Школьник І. Критерії ідентифікації фінансового конгломерату: вітчизняний та європейський підходи / І. Школьник, О. Козьменко, В. Кремень // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 6. – С. 32–36 (0,55 друк. арк.). Особистий внесок: проведено систематизацію критеріїв віднесення об’єднань фінансових посередників відповідно до законодавства Європейського Союзу.

Публікації в інших виданнях

10. Кремень В. М. Вплив міжнародних фінансових конгломератів на фінансово-економічну безпеку України // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Економічна безпека і проблеми господарсько-політичної трансформації соціально-економічно-економічних систем”. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – С. 177–179 (0,08 друк. арк.)
11. Кремень В. М. Дискусійність сутності кредитного механізму та його складових елементів // Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції до 30-річчя факультету банківського бізнесу Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль : Астон, 2008. – С. 60–61 (0,09 друк. арк.).
12. Кремень В. М. Діяльність міжнародних фінансових конгломератів на фінансовому ринку України // Шевченківська весна : Економіка : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених; [За заг. ред. проф. В. Д. Базилевича]. – Вип. VII. – К. : Сталь, 2009. – С. 426–430 (0,15 друк. арк.).
13. Кремень В. М. Роль банківського кредитування у стимулюванні розвитку економіки // Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації : збірник праць III міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів. – Сімферополь : Центр стабілізації, 2007. – С. 105 (0,09 друк. арк.).
14. Кремень В. М. Світова фінансова криза як фактор трансформації моделі фінансового конгломерату // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 травня 2009 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – Т. 2. – С. 48–50 (0,09 друк. арк.)
15. Кремень В. М. Світові тенденції консолідації регулювання фінансового ринку // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави”. – Том 1. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – С. 51–53 (0,19 друк. арк.).

16. Кремень В. М. Фінансовий конгломерат як форма інтеграції посередників на фінансовому ринку // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : Матеріали наук.-практ. конференції. Тези доп. (16-17 жовтня); [Відп. ред. С. І. Юрій]. – Тернопіль, 2008. – С. 204–206 (0,10 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Кремень В.М. Діяльність фінансових конгломератів на фінансовому ринку України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2009.

У дисертації досліджено теоретичні основи становлення та розвитку фінансових конгломератів, визначено їх місце і роль в системі фінансових посередників, обґрунтовано механізм їх виникнення та відмінності від інших форм співпраці фінансових посередників. У роботі аналізується діяльність міжнародних фінансових конгломератів з позиції рівня активності їхньої діяльності на світовому та вітчизняному фінансових ринках. Впорядковано процес становлення фінансових конгломератів в Україні. Сформовано концептуальні основи розвитку вітчизняних фінансових конгломератів та входження міжнародних фінансових конгломератів на фінансовий ринок України. Обґрунтовано провідну роль банків у розвитку конвергентно-інтеграційних механізмів співпраці між фінансовими посередниками.

У роботі розроблено науково-методичні засади впливу фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України. Обґрунтовано ключові напрямки впливу міжнародних фінансових конгломератів на розвиток банківського і страхового секторів. Здійснено ідентифікацію та систематизацію ризиків в діяльності фінансових конгломератів. Розроблено поетапні сценарії запровадження інтегрованої системи регулювання фінансового ринку та консолідованого нагляду за діяльністю фінансових груп і фінансових конгломератів в Україні.

Ключові слова: фінансовий конгломерат, фінансовий ринок, фінансовий посередник, фінансова інтеграція, фінансова конвергенція, ризик, мегарегулятор, консолідований нагляд.

АННОТАЦИЯ

Кремень В.М. Деятельность финансовых конгломератов на финансовом рынке Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2009.

В диссертации исследованы теоретико-методические основы становления и развития финансовых конгломератов, определены их отличия и место

в системе финансовых посредников. В результате анализа особенностей деятельности финансовых конгломератов дано определение финансового конгломерата как особого вида финансового посредничества, который возникает вследствие интеграционно-конвергентных процессов с целью расширения спектра финансовых услуг на основе разработки и реализации общих и интегрированных финансовых продуктов, что позволяет одновременно осуществлять деятельность на разных сегментах финансового рынка. Разработана периодизация возникновения и развития финансовых конгломератов в развитых странах с позиции либерализации системы законодательства.

Определены ключевые отличия финансовых конгломератов от других форм конвергентно-интеграционного сотрудничества банковских и небанковских финансовых посредников в сфере организации внутренних бизнес-процессов и реализации клиентоориентированной стратегии. Разработаны научно-методические основы механизма возникновения финансовых конгломератов на основе субъектно-объектного анализа финансовой интеграции и финансовой конвергенции в процессе их развития. Систематизированы и расширены подходы к классификации финансовых конгломератов.

Исследованы тенденции развития современных международных финансовых конгломератов. Доказано, что деятельность финансовых конгломератов из развитых стран носит глобальный характер. Разработана методика оценки уровня активности международных финансовых конгломератов на мировом финансовом рынке, в результате апробации которой выявлены среди них мировые лидеры, лидеры региональных финансовых рынков и претенденты на лидерство. Проанализирована практика использования финансовыми посредниками конвергентно-интеграционных форм сотрудничества с точки зрения возможностей создания финансового конгломерата.

В работе проанализированы этапы становления и развития финансовых конгломератов в Украине. Выявлена тенденция формирования вокруг банковских учреждений объединений финансовых посредников, деятельность которых соответствует качественным критериям финансовых конгломератов. Обоснована ключевая роль банковских учреждений с точки зрения развития внутренней и международной финансовой интеграции в отечественном финансовом секторе. Исследованы организационные основы вхождения международных финансовых конгломератов на финансовый рынок, определены субъекты и инструменты.

Обосновано, что в основе развития финансовых посредников в Украине лежит стратегия конвергенции, реализация которой осуществляется на основе активизации сотрудничества банковских и небанковских финансовых посредников во всех направлениях и трансформации механизма финансового обслуживания.

В работе формализован механизм влияния международных финансовых конгломератов на состояние финансового рынка Украины. На основе сравнительного анализа масштабов деятельности международных финансовых конгломератов в секторах финансового рынка, уровня их активности и размеров

относительно объемов рынка доказано, что наиболее привлекательным для международных финансовых конгломератов является банковский сектор Украины. Выявлено влияние сформированных в стране финансовых конгломератов на ее финансовое развитие, в частности на развитие финансового посредничества.

Автором систематизированы риски финансовых конгломератов, разработаны концептуальные основы их агрегирования и распространения на основе механизма системного операционного риска и риска заражения.

С целью усовершенствования механизма регулирования финансового рынка предложены поэтапные сценарии формирования интегрированной системы регулирования и внедрения консолидированного надзора за финансовыми группами и финансовыми конгломератами. Определены проблемы, предпосылки и основные направления регулирования и надзора за деятельностью высококонвергентных интегрированных посредников.

Ключевые слова: финансовый конгломерат, финансовый рынок, финансовый посредник, финансовая интеграция, финансовая конвергенция, риск, мегарегулятор, консолидированный надзор.

SUMMARY

Kremen V. M. The activity of financial conglomerates at the financial market of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for a candidate of economic science degree in specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Establishment, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Sumy, 2009.

In dissertation the theoretical bases of becoming and development of financial conglomerates are investigated, their place and role in the system of financial intermediaries is defined, the mechanism of their formation and difference from other forms of financial intermediaries cooperation are grounded. In work the functioning of international financial conglomerates is analyzed in context of their activity level in the world financial market. The process of formation of financial conglomerates in Ukraine is systemized. The conceptual bases of development of national financial conglomerates and entrance of international financial conglomerates to the financial market of Ukraine are formed. The leading role of banks in development of convergence-integration mechanisms of cooperation between financial intermediaries is grounded.

In work scientific-methodical principles of influencing of financial conglomerates on financial market development in Ukraine are certain. The key directions of influencing of international financial conglomerates on bank and insurance sectors development are grounded. Authentication and systematization of risks in financial conglomerates activity is carried out. The step scenarios of introduction of the integrated system of financial market adjusting and consolidated supervision of activity of financial groups and financial conglomerates in Ukraine are developed.

Key words: financial conglomerate, financial market, financial intermediary, financial integration, financial convergence, risk, megaregulator, consolidated supervision.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, доцент
Школьник Інна Олександрівна

Підписано до друку 24.09.2009.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160